

**МЕТОДИЧНА СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО
ВИХОВАННЯ ГУМАННИХ ВЗАЄМИН УЧНІВ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК
ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ**

У статті представлено використання методичної системи в навчальному процесі вищого закладу освіти як один із перспективних напрямів підготовки майбутнього вчителя до виховання гуманних взаємин молодших школярів у лікувально-оздоровчих закладах зони радіологічного контролю.

Становлення української державності, відмова від авторитарних методів управління державою, побудова громадянського суспільства потребує реформування виховної системи сучасної загальноосвітньої школи. Проте загострення політичних, економічних суперечностей зумовлює зміни пріоритетів життєвих цінностей та ідеалів, призводить до прагматичності мислення, погіршення людських взаємин. Тому досить гостро постає необхідність оновлення національної освіти шляхом формування гуманних взаємин підрастаючого покоління. Нові пріоритети розвитку системи освіти потребують підвищення рівня підготовки майбутнього вчителя до виховання гуманних взаємин молодших школярів, що проживають у зоні радіологічного контролю.

Упродовж останнього десятиліття з'явилися численні дослідження, в яких розглядаються різні аспекти підготовки майбутніх учителів до педагогічної діяльності: проблема формування особистості вчителя у процесі загальнопедагогічної підготовки (О.О. Абдуліна, В.П. Білозерцев, О.Г. Мороз), формування вчителем гуманних взаємин учнів (В.О. Білоусова, Л.І. Божович, І.В. Бужина, Н.Г. Гавриловець, В.А. Киричок, О.В. Киричук, А.В. Сущенко), організаційно-педагогічні умови навчально-виховного процесу в районах Чорнобильської аварії, в тому числі в лікувально-оздоровчих закладах (В.П. Биков, В.Г. Кукуруза, В.І. Лисенко, І.В. Літяга, В.Г. Чужикова). Проте практично не розглядалися теоретичні та практичні засади виховної діяльності вчителя початкової школи в контексті формування гуманних взаємин учнів, які проживають у забрудненій радіонуклідами зоні.

У статті подано спробу осмислення практичного досвіду підготовки сучасного педагога до виховання гуманних взаємин учнів початкових класів у лікувально-оздоровчих закладах зони радіологічного контролю. Його вдосконалення можливе за умови оновлення змісту підготовки до зазначеного виду діяльності шляхом упровадження інноваційної методичної системи – способу її організації, спрямованого на оптимальну побудову й реалізацію майбутньої професійної діяльності.

Застосування методичної системи підготовки студентів до виховання гуманних взаємин учнів початкових класів у лікувально-оздоровчих закладах зони радіологічного контролю здійснюється у процесі вивчення спецкурсу "Теорія і практика виховання гуманних взаємин молодших школярів у лікувально-оздоровчих закладах зони радіологічного контролю".

Логічний каркас програми із спецкурсу складається з тем, які розкривають ідею гуманізації навчально-виховного процесу в історії розвитку педагогічної думки, соціальні наслідки техногенних та екологічних катастроф, психолого-педагогічні та медичні передумови виховання гуманних взаємин молодших школярів у лікувально-оздоровчих закладах зони радіологічного контролю, особливості діяльності та планування таких установ, форми, методи та засоби формування гуманних взаємин учнів початкових класів, робота з батьками щодо виховання гуманних взаємин. Спецкурс розраховано на 54 навчальні години. Робоча програма передбачає включення структурних і функціональних компонентів методичної системи.

Робоча програма спецкурсу "Теорія і практика виховання гуманних взаємин молодших школярів у лікувально-оздоровчих закладах зони радіологічного контролю"

Мета спецкурсу: ознайомлення майбутніх педагогів загальноосвітніх шкіл, навчально-виховних та лікувально-оздоровчих закладів із теорією та практикою формування гуманних взаємин молодших школярів зони радіологічного контролю.

Завдання спецкурсу:

- забезпечення теоретичної підготовки студентів з основ гуманізації навчально-виховного процесу та здійснення історико-педагогічного аналізу визначеної проблеми;
- оволодіння знаннями про соціальні наслідки техногенних та екологічних катастроф;
- визначення та аналіз психолого-педагогічних та медичних передумов становлення гуманних взаємин молодших школярів у лікувально-оздоровчих закладах зони радіологічного контролю;
- опанування знань про індивідуальні та вікові особливості дітей молодшого шкільного віку, які проживають у зоні радіологічного контролю;
- вивчення мотивів, що спонукають до виховання гуманних взаємин молодших школярів;
- оволодіння знаннями про гуманність та гуманні взаємини;
- формування знань, умінь та навичок майбутніх учителів до виховання гуманних якостей особистості;
- вироблення у студентів вміння виховувати гуманні взаємини молодших школярів;
- оволодіння майбутніми вчителями вміннями та навичками виховувати гуманну поведінку;
- забезпечення практичної підготовки щодо проведення виховної діяльності гуманістичної спрямованості;
- вміння аналізувати гуманістичну спрямованість професійної діяльності педагогів-новаторів;

- вироблення умінь працювати з батьками дітей, які проживають у зоні радіологічного контролю щодо виховання гуманних взаємин;

- знайомство з гуманістичною педагогікою В.О. Сухомлинського;

- підготовка методичних рекомендацій до проведення виховних заходів гуманістичної спрямованості.

Провідні положення програми курсу: підготовка майбутніх учителів до формування гуманних взаємин молодших школярів, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; знання соціальних наслідків техногенних та екологічних катастроф; визначення та аналіз психологічних передумов становлення гуманних взаємин молодших школярів; здійснення історико-педагогічного аналізу основних понять курсу; вивчення стану та розроблення структури гуманних взаємин учнів молодшого шкільного віку у виховній діяльності; розробка методичних рекомендацій для проведення виховних заходів гуманістичної спрямованості.

Професійна спрямованість: програма курсу передбачає у процесі теоретичних (лекційних) та практичних занять засвоєння загальних основ щодо підготовки майбутніх учителів до формування гуманних взаємин учнів початкової школи; здійснення виховної діяльності гуманістичного спрямування.

Зміст і принципи побудови навчального процесу: лекції, практичні заняття з використанням активних методів навчання, індивідуальні завдання, відвідування позашкільних закладів освіти, самостійна робота.

Самостійна робота студентів: робота з навчальною методичною літературою, педагогічною періодикою, підготовка повідомлень, рефератів, технологічна розробка виховних заходів.

Міжпредметні зв'язки: спецкурс є інтегрованим курсом з використанням, систематизацією та вдосконаленням знань із психології, історії педагогіки, педагогіки, методик викладання окремих предметів.

Вимоги до знань, умінь і навичок: знання психолого-педагогічних та вікових особливостей дітей молодшого шкільного віку, вмінь та навичок майбутніх учителів до формування гуманних якостей особистості, знання про гуманність і гуманні взаємини, вмінь та навичок гуманної поведінки.

Система контролю: контрольні, самостійні роботи, тестування, усне опитування, виконання творчих завдань, реферати, залік.

Структура програми зі спецкурсу складається з тем, зміст яких розкривається у формі лекцій, семінарів, практичних занять, індивідуальної, самостійної, науково-дослідної роботи. Поетапне управління підготовкою студентів до виховання гуманних взаємин молодших школярів передбачає застосування різних типів лекцій, кожна з яких виконує певну роль на конкретному етапі навчання: інформаційна, проблемна, лекція-дискусія, лекція-бесіда, лекція з розбором конкретних навчальних ситуацій, лекція-діалог, лекція із застосуванням техніки зворотного зв'язку, лекція-консультація тощо. Загальною для усіх типів лекцій є їх гуманістична спрямованість.

У процесі викладання моделюється не лише зміст, але й враховуються психолого-педагогічні умови, які впливають на нього: специфічна форма професійної реалізації готовності до виховання гуманних взаємин учнів; особистість викладача з гуманними якостями, його власна позиція стосовно питань виховання гуманних взаємин молодших школярів, уміння пояснити існуючі суперечності визначеної проблеми, показ розв'язання деяких суперечностей у наукових розробках зарубіжних та вітчизняних педагогів допомагає майбутнім учителям визначити свою позицію стосовно виховання гуманних взаємин учнів початкових класів зони радіологічного контролю (див. табл. 1.1).

Семінарські заняття забезпечують розвиток творчого професійного мислення, пізнавальної мотивації і кваліфікованого використання знань у навчальних умовах. Кваліфіковане використання знань – це вільне володіння мовою педагогічної науки, тобто точне оперування термінами, поняттями, визначеннями. Семінари складаються з двох взаємопов'язаних ланок: самостійного вивчення студентами програмного матеріалу та обговорення на заняттях результатів пізнавальної діяльності. Студенти вчать працювати самостійно, формують навички роботи з літературою, розвивають інтерес до предмета, вчать аргументувати відповідь, що сприяє зв'язку теорії та практики.

Семінарські заняття різняться за структурою та за рівнем складності, обсягу і вимог: просемінари (*підготовчі*); власне семінари; міжпредметні семінари; за дидактичною метою: *семінари повторення і систематизації знань; семінари вивчення нового матеріалу; мішані (комбіновані)*; за формою проведення: *семінар-бесіда; семінар-обговорення (реферативний); коментоване читання; диспут; практикум; комбінований; міжпредметний семінар та його різновид – семінар-конференція.*

Цілісний цикл діяльності неможливий без використання способів стимулювання та мотивації, організації та самоконтролю. Спосіб діяльності є її методом. Виділяємо три групи методів підготовки майбутніх учителів до виховання гуманних взаємин молодших школярів: *група методів стимулювання та мотивації підготовки студентів до виховання гуманних взаємин; група методів організації підготовки студентів до виховання гуманних взаємин; група методів контролю підготовки студентів до виховання гуманних взаємин.* У кожній із трьох груп методів ми відобразили взаємодію викладачів та студентів. Зовнішній вплив зумовлює розвиток внутрішньої мотивації студентів, яка є підґрунтям для формування гуманних взаємини молодших школярів зони радіологічного контролю. Організаційний вплив педагога поєднується із здійсненням та самоорганізацією підготовки майбутніх учителів виховувати гуманні взаємини учнів. Контролюючі дії педагога поєднуються із самоконтролем студентів. Наявність та взаємозв'язок названих груп методів забезпечує цілісний акт підготовки студентів до виховання гуманних взаємин молодших школярів зони радіологічного контролю [1].

Тематичний план спецкурсу "Теорія і практика виховання гуманних взаємин молодших школярів у лікувально-оздоровчих закладах зони радіологічного контролю"

№ з/п	ТЕМИ	Лек. (год.)	Сем. (год.)	Практ. (год.)
1	Проблема гуманізації навчально-виховного процесу в історії розвитку педагогічної думки	2	2	
2	Соціальні наслідки техногенних та екологічних катастроф	1		
3	Психолого-педагогічні та медичні передумови виховання гуманних взаємин учнів початкових класів у лікувально-оздоровчих закладах зони радіологічного контролю	2	2	
4	Індивідуальні та вікові особливості молодших школярів, що проживають у зоні радіологічного контролю	2	2	
5	Теорія та методика виховання гуманних взаємин учнів початкових класів, у тому числі дітей зони радіологічного контролю	2	2	
6	Учитель як суб'єкт виховання гуманних взаємин учнів	2		
7	Аналіз гуманістичної спрямованості професійної діяльності педагогів-новаторів	1	2	
8	Особливості виховної роботи в лікувально-оздоровчих закладах, у тому числі зони радіологічного контролю	2	2	2
9	Планування виховної роботи в лікувально-оздоровчому закладі	2	2	2
10	Методика КТС як форма організації виховної діяльності гуманістичного спрямування в лікувально-оздоровчому закладі	2	2	2
11	Форми, методи та засоби формування гуманних взаємин учнів початкових класів у лікувально-оздоровчих закладах зони радіологічного контролю	2	2	
12	Гуманістична педагогіка В.О. Сухомлинського	2	2	
13	Робота з батьками по вихованню гуманних взаємин	2	2	2
У с ь о г о:		24	22	8

Кожна форма занять, яка використовується під час підготовки майбутніх учителів до виховання гуманних взаємин учнів початкових класів у лікувально-оздоровчих закладах зони радіологічного контролю, наповнюється гуманістичним спрямуванням і реалізується через колективні творчі справи (КТС).

Щоб зробити виховання радісним і творчим процесом як для вихователів, так і для вихованців, в основу підготовки студентів до виховної діяльності з молодшими школярами ми взяли колективну творчу діяльність (І.П. Іванов), підґрунтям якої є КТС. Для нас цікаві колективні творчі справи, оскільки вони спрямовані на прояв практичної турботи, встановлення гуманних взаємин. На думку багатьох педагогів-практиків це одна з найбільш вдалих форм позакласної роботи в початкових класах. Методика КТС має ряд безперечних переваг: визначальна роль ініціативи того, хто задіяний у справі, можливість імпровізації, характер змагання. Одним із принципових положень методики колективної творчої взаємодії є колективна творча справа – це форма організації колективної творчої діяльності й разом з тим – основний виховний засіб комунарської методики. Колективні творчі справи (КТС), колективні творчі ігри (КТІ), колективні творчі свята (КТСв), колективні організаторські справи (КОС) – це способи організації яскравого, наповненого працею та грою, творчістю і товариськістю, мрією і радістю життя [2].

Таким чином, у процесі вивчення спецкурсу "Теорія і практика виховання гуманних взаємин молодших школярів у лікувально-оздоровчих закладах зони радіологічного контролю" застосовується методична система, яка є підсистемою педагогічної і включає всі її структурні і функціональні компоненти. Стрижнем запропонованої методичної системи визначено колективну творчу діяльність, основою якої є колективні творчі справи (КТС), потужний потенціал встановлення гуманних взаємин. Застосування такого підходу забезпечує використання найбільш доцільних форм виховної діяльності в дитячому колективі лікувально-оздоровчих закладів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: Методичний посібник для студентів магістратури. – Житомир: Житомир.пед.ун-тет, 2002. – 160 с.
2. Іванов І.П. Методика комунарського виховання: Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1990. – 144 с.

Матеріал надійшов до редакції 15.10.2005 р.

Москвина Т.Ф. Методическая система подготовки будущих учителей начальных классов по воспитанию гуманных взаимоотношений учеников, которые пострадали вследствие Чернобыльской катастрофы.

В статье представлено использование методической системы в учебном процессе высшего учебного заведения как одно из перспективных направлений подготовки будущего учителя к воспитанию гуманных взаимоотношений младших школьников в лечебно-оздоровительном учреждении зоны радиологического контроля.

Moskvina T.P. The Methodical System of Training Prospective Teachers to Develop Humane Relationships Among Junior Students Suffered from Chernobyl Disaster.

The article highlights the usage of methodical system in the process of education at universities as one of prospective ways in training prospective teachers to develop humane relationships among junior students in health care establishments in the zone of radiologic control.